

Millainen on hyvä henkilökuvadokumentti?

Minna Karjalainen

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2015
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen ja
kuvallisen ilmaisun
suuntautumisvaihtoehto

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen ja kuvallisen ilmaisun suuntautumisvaihtoehto

KARJALAINEN, MINNA:

Millainen on hyvä henkilökuvadokumentti?

Opinnäytetyö 30 sivua, joista liitteitä 0 sivua
Tammikuu 2015

Opinnäytetyöni käsittelee henkilön asemaa henkilökuvadokumentissa ja sitä, millaisia henkilökuvadokumentteja mielellään katsotaan. Käsittelem niitä piirteitä, millainen henkilö dokumenttielokuvaan sopii ja miksi juuri hänestä on mahdollisesti hyvä tehdä dokumenttielokuva. Annan myös esimerkkejä erilaisista henkilökuvadokumenteista, sekä käsittelem dokumenttien merkitystä ja lajityyppejä.

Tutkimusvälineenä käytän Nella Kondelinin kanssa toteuttamaani henkilökuvadokumenttia Sade Kondelinista sekä tekemiäni kyselytutkimuksia, millainen on hyvä henkilökuvadokumentti ja millainen henkilö on kiinnostava henkilökuvadokumentissa.

Henkilökuvadokumenttimme käsittelee Sade Kondelinin rohkeutta toimia politiikassa ja olla esillä mediassa. Aiheemme ja teemamme käsittelee ihmisen rohkeutta olla oma itsensä ja tehdä jotain itselleen merkittävää.

Kyselytutkimukseni toteutin 20-30 vuotiailla nuorilla aikuisilla käyttäen surveymonkey-kyselytutkimusohjelmaa ja hyödyntäen sosiaalista mediaa. Vastauksia tuli noin sata.

Kyselytutkimuksen avulla halusin selvittää, millaiset dokumentit ovat katsojien mieleen ja millaisissa asioissa itse täytin näitä ominaisuuksia omassa henkilökuvadokumentissani. Halusin selvittää, millaiset henkilöt kiinnostavat ihmisiä tehdäkseen itse mahdollisimman hyvän henkilökuvadokumentin ja parantuakseni itse dokumentin tekijänä ja suunnittelijana.

Kyselytutkimukseni osoitti, että ihmiset katsovat mieluiten dokumentteja, jotka ovat realistisia ja ajatuksia herättäviä. Tutkimuksen mukaan dokumenttien päähenkilöistä kiinnostavat eniten avoimet, ajankohtaiset ja ainutlaatuiset ihmiset. Vähiten oltiin kiinnostuttu fiktiivisistä ja ennen kaikkea ajankohtaisista dokumenteista. Dokumenttihenkilöistä vähiten kiinnostavat tunteisiin vetoavat ja humoristiset henkilöt. Ajankohtaisuus siis päti henkilöihin, mutta ei dokumentteihin.

Asiasanat: henkilökuvadokumentti, dokumentti, päähenkilö, tutkimus, kyselytutkimus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Media
Scriptwriting and Visual Expression

KARJALAINEN, MINNA:
What Is a Good Portrait Documentary Like?

Bachelor's thesis 30 pages
January 2015

This thesis dealt with the main character's status in a documentary and tried to explain what kind of portrait documentaries people like to watch. The thesis handled the features that make a person suitable for a documentary film and the reasons why he or she might be an interesting person to make a documentary film about. A few good examples of portrait documentaries were given and the purpose and characteristics of documentaries were discussed.

As a research tool, the thesis used a documentary about Sade Kondelin, accomplished by my classmate Nella Kondelin and myself, and also my surveys on good portrait documentaries and interesting persons in portrait documentaries.

The documentary described Sade Kondelin's courage to act in politics and to be featured in media. The themes and subjects in the documentary were related to the human courage of being themselves and doing something significant for themselves.

The survey was carried out to young adults, 20 to 30 years of age, by using SurveyMonkey program and social media for sharing the options to the respondents. About a hundred replies were received.

The survey wanted to find out, what type of documentaries people like to watch and how successfully the requirements were met in my own documentary. It was critical to figure out what kind of a main character was interesting and how I could be a better documentarian.

The survey showed that people rather like to watch documentaries that are realistic and thought-provoking. The survey also showed that the most interesting main characters in documentaries are upfront, current and unique people. The least interesting documentaries were fictional and topical. The least interesting main characters in documentaries were humoristic and emotional. People seem to like topical main characters, but not topical documents that much.

Keywords: a portrait documentary, a documentary, the main character, survey

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	MIKÄ ON HENKILÖKUVADOKUMENTTI?	7
2.1	Dokumenttien lajityypit	7
2.1.1	Dokumenttielokuvan tehtävä	9
2.1.2	Dokumenttielokuvien moodit	10
2.1.3	Henkilö henkilökuvadokumentissa	13
2.1.4	Henkilön valinta henkilökuvadokumenttiin	14
2.1.5	Samaistuminen	15
3	ESIMERKKEJÄ HENKILÖKUVADOKUMENTEISTA	17
3.2	Esimerkki omasta henkilökuvadokumentista ja päähenkilön	20
	valinnasta.....	20
3.2.2	Esimerkki oman henkilökuvadokumentin suunnittelusta ja	22
	toteutuksesta	22
4	AINEISTON KERÄYS JA KUINKA TOTEUTIN TUTKIMUKSET	24
4.1	Kyselytutkimusten toteutus.....	24
4.2	Mielipidekysely millainen on hyvä henkilökuvadokumentti.....	26
4.2.2	Mielipidekysely sopivasta henkilöstä henkilökuvadokumenttiin	28
5	POHDINTA.....	31
	LÄHTEET.....	33

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee sitä, millainen on hyvä henkilökuvadokumentti, henkilön asemaa henkilökuvadokumentissa sekä millainen henkilö on sopiva henkilökuvadokumenttiin. Yritän vastata lisäksi muun muassa kysymyksiin, miten löytää henkilökuvadokumenttiin sopiva henkilö, miten suunnitella ja toteuttaa oma henkilökuvadokumentti sekä millaisia eri dokumentti lajeja ja moodeja on olemassa ja miten niitä voi hyödyntää henkilökuvadokumentissa.

Käytän tukena teettämiäni kyselytutkimuksia 20-30-vuotiaille aikuisille. Kyselytutkimuksessa käsitellään heidän mielipiteitään ja käsityksiään siitä, millainen on hyvä henkilökuvadokumentti ja millainen on hyvä henkilö henkilökuvadokumentissa. Mielestäni selkeä tutkimus aiheesta antaa luotettavia tuloksia ja siksi päädyin nimenomaan kyselytutkimukseen, missä ihmiset voivat valita selkeitä vaihtoehtoja.

Dokumenttien tyylejä ja lajeja on hyvin erilaisia ja useat dokumentit ovat vielä näiden yhdistelmiä. Ne voivat olla jopa outoja henkilökohtaisia taideteoksia, joita on vaikea luokitella ja ryhmitellä. Siksi pyrin tekemään dokumenttien välille selkeitä ominaisuuksia ja eroja, kuten ajankohtaisuus, realismi ja esimerkiksi poliittisuus ja kantaa ottavuus. Toteutin tutkimukseni SurveyMonkey-ohjelmalla ja jaottelin erilaiset henkilöt ja dokumentit selkeisiin ryhmiin. Halusin tehdä tutkimuksen selkeästi, lyhyesti ja helposti ymmärrettäväksi saadakseni paljon vastauksia. Käytin kyselyn jaossa hyödyksi sosiaalista mediaa ja sen jakelualustoja, että kysely olisi helpommin vastaajien ulottuvilla. Mainostin kyselyä lyhyeksi ja selkeäksi, kahden kysymyksen tutkimukseksi, että vastaajat eivät joutuisi kuluttamaan siihen paljon aikaansa, mutta vastauksia kertyisi paljon.

Annan opinnäytetyössäni myös esimerkkejä omasta henkilökuvadokumentistani, suunnittelusta, toteutuksesta sekä päähenkilön valinnasta dokumenttiin. Toivon opinnäytetyöni antavan tukea esimerkiksi oman henkilökuvadokumentin suunnittelulle ja toteutukselle. Henkilökuvadokumentissani Sade Kondelinista käsittelemme Sateen rohkeutta esiintyä mediassa ja politiikassa omana itsenään sekä hänen rohkeuttaan olla oma itsensä. Halusimme toteuttaa kysymyksiä herättävän, ajankohtaisen ja

mielenkiintoisen dokumentin, joka kuitenkin on samaistuttava ja ohjaa näkemään Sateen henkilönä ja persoonana rehellisessä valossa.

2 MIKÄ ON HENKILÖKUVADOKUMENTTI?

2.1 Dokumenttien lajityypit

Dokumenttielokuva viittaa elokuvaan, joka kuvaa todellisuutta enemmän kuin fiktio- eli näytelmäelokuva. Dokumenttielokuvassa esiintyvät ihmiset ja tapahtumat ovat todellisia, ts. henkilöahmot esittävät itseään (tai kertovat itsestään) joko tapahtuvassa tai tapahtuneissa tilanteissa. Silti kaikki elokuvat ovat enemmän tai vähemmän fiktiota, sepitettä, tekijöidensä tulkintaa todellisuudesta.

Dokumenttielokuva ei ole välttämättä totta eikä sen pidäkään pyrkiä yhteen ja ainoaan totuuteen, vaan pikemminkin se avaa tulkintamahdollisuuksia ja näkökulmia kuvaamaansa tapahtumajaksoon. Elokuvailmaisussa pyritään pitämään ero fiktion eli näytelmäelokuvan ja dokumenttielokuvan välillä.

Fiktio- eli näytelmäelokuva perustuu vähemmän totuuteen, kuin dokumenttielokuva. Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Myytit ja kulttuuriset kertomukset juontavat kuitenkin kaikki juurensa todellisista tapahtumista. Sadut ovat myös kertomuksia. Elokuvakin voi olla totta ja todellisuutta silloin, kun katsoja tulkitsee sitä, muistelee ja kertoo siitä sekä mahdollisesti uneksii. (Guerilla Films 2003, 5.)

Dokumentissa olennaisinta ovat asiat, jotka näytetään, mutta yhtä lailla se, mikä jätetään näyttämättä. Katsojan näkemykseen dokumentin päähenkilöstä tai muista henkilöistä voidaan näyttämättä. Katsojan näkemykseen dokumentin päähenkilöstä tai muista henkilöistä voidaan vaikuttaa paljon korostamalla esimerkiksi henkilöiden ominaispiirteitä tai jättämällä jokin tietty luonteenpiirre kokonaan näyttämättä. Katsoja ei voi tietää, mikä materiaali on jäänyt leikkauspöydälle, ja mikä taas otettu mukaan. Eikä dokumentin ohjaajakaan voi aina tietää, kuinka totuudenmukaisesti päähenkilö käyttäytyy ja puhuu kuvattaessa.

Dokumenttielokuvan lajityyppejä ovat kokeellinen dokumentti, antropologinen ja kansatieteellinen dokumentti, tilaustuotanto, seruantadokumentti, arkistomateriaaliin pohjautuva dokumentti, subjektiivinen dokumentti sekä Cinéma vérité-dokumentti. (Guerilla Films 2003, 5.)

Kokeellinen dokumentti edustaa videotaiteen ja dokumenttielokuvan välimaastoa. Antropologisen ja kansatieteellisen dokumentin pohjana on tieteellinen tutkimuskäyttö, jolla pyritään näyttämään ja esittämään dokumentin kautta esimerkiksi kulttuuria ja rituaaleja. Tilaustuotannossa jokin instituutio on tilannut dokumentin haluamastaan aiheesta. Seurantadokumentissa seurataan tiettyä ajanjaksoa ja tapahtumaa ja arkistomateriaaliin pohjautuvassa dokumentissa taas useimmiten historiaan perustuvia historiallisia kuvauksia aikakaudesta ja tapahtuneista asioista. (Tällaisissa dokumenteissa päähenkilö voi olla jo kauan sitten kuollut henkilö. Dokumenteissa ei siis välttämättä esiinny aina tässä ajassa ja paikassa eläviä henkilöitä.) Subjektiiivisessa dokumentissa aiheet ja materiaali ovat lähtöisin tekijän omasta elämästä ja mielipiteistä, kun taas *Cinéma Vérité* – dokumentissa asiat pyritään näyttämään ohjaajan vaikuttamatta tapahtumiin. (Guerilla Films 2003, 5.)

Dokumenttielokuva voidaan luokitella myös toisella tavalla. Jouko Aaltosen mallissa dokumenttielokuvat luokitellaan reportaasi- ja tv-dokumentteihin, seurantadokumentteihin, tilannekuvauksiin, henkilökuvaan, henkilökohtaiseen dokumenttielokuvaan, historialliseen dokumenttielokuvaan sekä elokuvalliseen esseeseen. (Aaltonen 2011, 21–24.)

Dokumenttia voi lähteä tekemään myös ilman lopullista käsikirjoitusta. Kuvaamisen voi vain aloittaa ja antaa muodon kehkeytyä projektin edetessä. Rosenthal mainitsee esimerkkejä tekijöistä, jotka aloittavat projektinsa keskittymällä tiettyyn kohteeseen, mutta huomaavatkin myöhemmin elokuvan kertovan jostain toisesta kohteesta. On kuitenkin tärkeää vetää raja aiheelle projektin päätösvaiheessa sekä esittää yleisölle mieluiten dokumenttielokuvan alkuvaiheessa linjatiedot aiherajauksesta. Henkilökohtaisuuden luonteeseen usein kuuluu siis se, että toimitaan vaistonvaraisesti ja tunnepohjalta ilman selkeää ennakkosuunnitelmaa. Tekijän tulee sallia tämä itselleen, mutta valmiissa elokuvassa kaikki tulee kuitenkin olla esitettynä katsojalle selkeästi. (Rosenthal 2002, 310.)

Päiväkirjamaisuus leimaa usein henkilökohtaisen dokumenttielokuvan kerrontaa. Henkilökohtaisen dokumenttielokuvan voi jakaa omaelämäkerrallisiin elokuviin ja henkilökohtaisiin esseisiin. Omaelämäkerralliset dokumenttielokuvat voi vielä erotella päiväkirjaelokuvaan ja omaelämäkerrallisiin muotokuviin. (Aaltonen 2006, 77.)

Tavallisissa ja normaaleissa arkitilanteissa kuvatut materiaalit ovat useimmiten eniten käytettyjä kuvaelmia ihmisestä, josta henkilökuvadokumenttia tehdään. Yleisesti on helppoa rakentaa ihmiskuvaa haastatteleamalla hänet tunteneita ihmisiä. Jos haluaa tietää millainen henkilö todellisuudessa oli, miten hän elehti, puhui ja eli, tarvitaan kertomusten lisäksi myös liikkuvaa kuva- ja äänimateriaalia. Näiden materiaalien yhdistäminen läheisiltä kerättyyn tietoon muuttaa henkilökuvan muodon ja ilmeen täysin uudeksi. Kun kuulemansa kykenee yhdistämään visuaalisesti havaittuun materiaaliin, saadaan syvempi ja laajempi kokonaiskuva koehenkilöstä. Tämä on puolestaan vaikuttamassa siihen, kuinka tarkka ja syväluotaava henkilökuva kyetään rakentamaan.

Dokumentit yleensä varioivat eri lajityyppejä keskenään. Dokumentin lopullinen versio usein muuttuu ja elää projektin edetessä ja lopputulos olla erilainen kuin alun perin oli ajateltu. Usein tuotannossa ei voi seurata tarkasti mitään tiettyä lajityyppiä, sillä esimerkiksi leikkauspöydällä voi muodostua erilaisia kokeellisia versioita, joista ohjaaja valitsee parhaan.

2.1.1 Dokumenttielokuvan tehtävä

Miksi dokumentteja sitten tehdään ja mikä on niiden tarkoitus esimerkiksi yhteiskunnassa? Mitä ne tarjoavat ihmisille ja miksi ihmiset ylipäättään katsovat dokumentteja? Bill Nichols (1942) antaa muutamia esimerkkejä tähän kysymykseen, mitkä voisivat esimerkiksi olla dokumentin tehtäviä eli tarkoituksia ja syitä, miksi ihmisten kannattaa katsoa niitä.

Bill Nicholisin mukaan dokumentin tarkoituksen ja tehtävän muodostavat ”neljä jalkaa.” Ne ovat näyttäminen, kertominen, opettaminen sekä avantgarde ja poeettinen kokeilu.

Näyttämiseen sisältyy valokuvallinen realismi eli kameran kyky tallentaa todellisuutta niin sanotusti sellaisenaan. Dokumentti on tällöin todiste olemassaolosta ja se toimii myös attraktion eli vetovoiman luojana.

Kerronnallinen rakenne käsittää kertomisen ajallisen rakenteen, henkilöiden ja ongelmien ja niiden ratkaisujen kautta. Ajalle syntyy historiallinen merkitys eli tarina,

jolloin aika ei ole pelkkää kestoja. Henkilöt ja ei-yksilölliset toimijat kuten kaupungit ja kansanjoukot sisältyvät kerrontaan yhdessä ongelmanratkaisujen kanssa.

Avantgarde ja poeettinen kokeilu sisältyvät modernistisiin käytäntöihin. Ne pyrkivät irtautumaan tallentamisesta ja outouttamaan todellisuutta päinvastoin kuin näyttämiseen keksittyvässä tehtävässä. Siinä pyritään konstruktivismiin ja transformaation kautta rakentamaan uusia kokonaisuuksia ja maailman ja arkipäivän näkemistä uudella tavalla. Modernistisiin keinoihin kuuluu myös fragmentaatio, abstraktio ja esimerkiksi anti-illusionismi.

Opettamistehtävä dokumenteissa on kehoitus yleisölle omaksua elokuvan sosiaalinen näkökulma ja toimia sen mukaan. Retorinen puhuttelu on hyvä esimerkki elokuvan keinosta muun muassa leikkauksen, välitekstien ja selostajanäänien kautta väitteiden esittämiseen ja yleisöön vaikuttamiseen. Myös propaganda ja mainonta kuuluvat tähän.

Tällaiset dokumentin tehtävät ovat kuitenkin vain viitteitä sen arvosta ihmiskunnalle. Dokumentit tarjoavat katsojalle viihdettä, samaistumista, irtautumista arjesta sekä välittävät tietoa. Mielipidekyselyssäni, missä selvitettiin millaisia henkilökuvadokumentteja ihmiset mieluiten katsovat, selvisi, että dokumenteissa kiehtoo ajankohtaisuus ja se, että ne herättävät ajatuksia. Niiden kyky tallentaa todellisuutta on vain yksi tapa muiden joukossa nykyaikana. Siihen kykenevät myös valokuvat ja muunlaiset elokuvat, joissa toimii erilaiset käsikirjoitukset ja tarkoitukset.

Mielestäni dokumenttielokuvien todellinen arvo perustuu realismiin ja sen totuuden muuttelemattomuuteen. Fiktiivisen dokumentin ja fiktioelokuvan raja on häälyvä, jolloin esimerkiksi opettamistehtävä ja mainonta ei voi toimia täysin totuuteen perustuen. Mielipidekyselyssäni arvostettiin enemmän faktaan kuin fiktion perustuvia dokumentteja.

2.1.2 Dokumenttielokuvien moodit

Dokumenttielokuvat ovat joskus aiheiltaan valtavirrasta poikkeavia ja outojakin. Niissä tarkastellaan aiheita näkökulmista, joista niitä ei ole ennen tulkittu.

Tekijän henkilökohtaiset syyt ja omakohtaiset kokemukset ovat usein perusteena näiden dokumenttielokuvien tekemiseen ja siihen, miten ja mitä ne kertovat.

Moodien kautta voidaan kertoa, millainen dokumenttielokuva on kyseessä, samalla tavalla kuin fiktioelokuvat voidaan luokitella eri genreihin eli tyyliin. Moodit siis kertovat todellisuuden tyypeistä. (Aaltonen 2011, 25.)

Elokuvateoreetikko Bill Nichols kehitti 1990-luvulla moodiluokittelun, jonka avulla voidaan luokitella ja jäsentellä dokumenttielokuvia. Moodeja oli alun perin neljä kappaletta: havainnoiva, refleksiivinen, selittävä ja osallistuva. Myöhemmin hän lisäsi moodeihin myös poeettisen ja performatiivisen moodin, joten moodeja on nykyisin kuusi.

Havainnoivassa moodissa seurataan dokumenttielokuvan henkilöiden elämää sellaisena kuin se todellisuudessa on. Tavoitteena on, että henkilöt käyttäytyvät normaalisti ja unohtaisivat kameroiden läsnäolon. Kaikki tapahtumat kuvataan ilman lavastuksia, joten luonnollisuus on myös siksi tärkeää. (Aaltonen 2006, 82.)

Itse hain omaan henkilökuvadokumenttiini tällaista havainnoivaa moodia yhdessä kuitenkin osallistuvan moodin kanssa, esittämällä haastateltavalle kysymyksiä. Havainnoiva moodi perustuu kuitenkin lähtökohtaisesti faktaan ja realismiin, mikä oli tutkimuskyselyissäni dokumenteista suosittua. Lavastuksia, kuten paikan sisustamista ja paikkojen muuttelusta tietynlaiseen suuntaan ei esiinny myöskään omassa dokumentissani. asiat näytetään siten kuin ne ovat.

Itsetietoisin moodi on *refleksiivinen moodi*, joka kyseenalaistaa dokumentin itsessään. Refleksiivisessä dokumenttielokuvassa elokuvan tekijät näytettyvät kuvissa, selostavat tapahtumia itse tai ovat muulla tavalla dokumentissa aktiivisesti mukana. Katsojaa tietoisesti muistutetaan dokumenttielokuvan luonteesta, joka on todellisuudessa keinotekoinen.

Mielestäni tällaisia refleksiiviseen moodiin perustuvia dokumentteja on kovin vähän, mutta juuri siksi valitsemisani dokumenttiesimerkeissä on Kumarè, voi nähdä tällaisia puolia. Elokuvan tekijä kommentoi jatkuvasti dokumentin edetessä mitä on tekemässä ja selostaa tapahtumia. Katsojaa muistutetaan, että kyse on dokumentista.

Selittävä moodi perustuu selittämiseen ja argumentointiin. Puhe tai teksti vie kuvan siivittämänä dokumenttielokuvaa eteenpäin. Kuva kuin todistaa tekstin tai puheen paikkansapitävyyden. Moodi elää vahvasti edelleen esimerkiksi luontodokumenteissa. (Aaltonen 2011, 26, 27.)

Tekstipätkät ja ääniraidoitus korostavat dokumentin sanomaa. Luontodokumenteissa ääniraita ja selostaja on lähes aina, ellei ole kyse poeettisemmasta tuotoksesta.

Osallistuva moodi perustuu vuorovaikutukseen, joka vallitsee kohde ja dokumentoijan välillä. Dokumenttielokuvan tekijä osallistuu tilanteisiin jollain tavalla itse, esimerkiksi provosoimalla tai haastatteleamalla kohdetta. Keskeistä osallistuvassa moodissa on itse dokumenttielokuvan tekoprosessi. (Aaltonen 2011, 27, 28.) Esimerkiksi haastattelut, tekijän kommentointi ääniraitana dokumentissa tai suora keskustelu dokumentoijan ja haastateltavan välillä ovat osallistuvaa moodia.

Elokvallinen runo kuvastaa *poettisen moodin* ilmentymistä dokumenttielokuvassa. Poeettiset dokumentit ovat usein kokeellisia. Tekijät ovat yleisimmin taiteilijoita kuin dokumentaristeja. Tanssin, kuvataiteen, musiikin ja poikkitaiteellisuuden yhdistely on yleistä sekä rytmiset ja visuaaliset muodot sen perusta. (Aaltonen 2006, 81.) Poeettisen moodin omaavat dokumentit ovat siis taiteellisempia, kuin muut.

Performatiivisessa moodissa pyritään eroon objektiivisuudesta. Performatiivinen dokumenttielokuva on usein hämärästi fiktion, lavastuksen ja dokumentoinnin rajamaastossa. Henkilökohtaiset tiedot ja kokemukset ja niiden esittäminen eli performatointi nousee keskeiseen asemaan. (Aaltonen 2011, 28,29.) Performatiivinen moodi ei siis perustu pelkästään faktaan, eikä sen totuudenperää voi pitää täysin varnana ja faktaan nojautuvana. Fiktion ja faktan raja voi olla hämärtyvä.

Henkilökuvadokumentissa keskiössä on aina yleensä yksi henkilö, jonka elämää tarkastellaan. Joskus tekijällä voi olla henkilökohtainen suhde dokumenttinsa päähenkilöön. Henkilökohtaisuus antaa tekijälle mahdollisuuden leikitellä eri elokuvan tyyllilajien ja moodien välillä. Tekijän näkökulma on vahvasti esillä ja tämä on yksi syy tällaiseen vapauteen. Tekijän oma ääni voi kutoa yhteen arkistomateriaalia, suoraa elokuvaa, esseemäistä pohdintaa ja näyteltyjä kohtauksia.

2.1.3 Henkilö henkilökuvadokumentissa

Päähenkilö on dokumentin tärkein henkilö, joka aiheuttaa parhaiten katsojan samaistumisen omaan minäänsä. Päähenkilö on useimmiten toimeliain ja muuttuvain hahmo, joka opettaa suhtautumaan ympäristöön ja sen tapahtumiin. Päähenkilö on sankari, joka toimii hyvän puolesta, mutta hän voi olla myös antisankari, joka edustaa esimerkiksi kyynistä ja traumastaan toipuvaa henkilöä. Antisankari ei ole kuitenkaan sankarin vastakohta, vaan pikemminkin erilainen tyyliään. Myös todellinen henkilö voi hyvin edustaa tällaista päähenkilöä, vaikka onkin kyse todelliseen elämään nojaavasta dokumentista, eikä fiktiivisestä elokuvasta.

Usein dokumenttielokuvan kiinnostavimpia tekijöitä ovat henkilöt. Henkilöitä voi olla useita tai dokumentissa voidaan keskittyä vain yhteen päähenkilöön. Päähenkilön ympärille tehtyä dokumenttielokuvaa on katsojan helpompi seurata ja dokumentista saa paremman kuvan kohdehenkilöstä. Dokumentin henkilöiden ja varsinkin päähenkilön, on oltava riittävän kiehtovia ja kiinnostavia. Myös tulevat tapahtumat heidän elämässään ovat ratkaisevassa asemassa. Henkilöiden tärkeyttä ei siis voi korostaa liikaa, kun kyseessä on dokumenttielokuva.

Henkilökuvadokumentissa päähenkilö on henkilö, jonka ympärille dokumentti keskittyy ja jonka elämää se seuraa. Ei ole mitään tiettyä kaavaa, millainen päähenkilön pitäisi juuri olla, sillä se riippuu siitä, millaisen henkilökuvadokumentin haluaa tehdä. Henkilön on sovittava dokumentin haluttuun teemaan ja aiheeseen, sekä siihen, mitä dokumentilla halutaan kertoa ja mikä on sen sanoma.

2.1.4 Henkilön valinta henkilökuvadokumenttiin

Hyvän henkilön löytäminen henkilökuvadokumenttiin lähtee hänen määrittelystään ja huolellisesta pohdinnasta, sopiiko henkilö haluttuun aiheeseen ja dokumentin teemaan. Asiaa voi selventää pohtimalla ja tarkastelemalla asiaa eri kanteilta. Tässä muutama esimerkki hyvän päähenkilön ominaisuuksista dokumenttiin.

Ennen kuin lähtee valitsemaan sopivaa henkilöä henkilökuvadokumenttiin on keskityttävä esimerkiksi seuraavanlaisiin seikkoihin. On syytä valita sellainen henkilö, joka kertoo haluamastasi dokumentin aiheesta parhaiten, hän on kiinnostava, mielenkiintoinen ja hyvä puhuja. On myös merkitystä, miten henkilö suhtautuu kameran läsnäoloon, sekä mikä on hänen tavoitteensa ja päämääränsä elämässä.

Seurantadokumentissa hyvä päähenkilö on sellainen, jolle tapahtuu jonkinlainen muutos. Dokumentin avulla tuo muutos voidaan leikata näkyväksi (Aaltonen 2002, 153.)

Tärkeä kysymys on myös, voiko päähenkilöön samaistua. Samaistuminen tarkoittaa, että katsoja ymmärtää henkilön motiivit ja perusteet toimintaansa ja kokee yhtäläisyyttä tämän ja itsensä välillä. Tärkeää on myös, että henkilö on kiinnostava katsojan kannalta ja hänen päätavoitteensa esitetään tarpeeksi aikaisin. Päätavoitteen on oltava tarpeeksi vahva, että se saa katsojan kiinnostumaan ja samaistumaan.

Hyvällä päähenkilöllä on myös tarpeeksi välitavoitteita ja ne tulee esittää oikeissa kohdissa. Ne eivät saa kuitenkaan harhauttaa päähenkilöä lopullisesta tavoitteesta. Myös henkilön vastavoiman tulee olla tarpeeksi voimakas ja olla esitettynä oikealla hetkellä dokumentissa. Vastavoima voi olla esimerkiksi henkilö tai vain päähenkilön itsensä kanssa kamppailua. Henkilökuvadokumentissa henkilö voi kertoa esimerkiksi heikkouksistaan ja epäilyistään kykyjään kohtaan.

Tärkeää on, saavuttaako henkilö päätavoitteensa liian aikaisin eikä vasta elokuvan lopussa. Oikea ajoitus ja hetki on katsojakokemuksen eheyden perusta. Katsojalle ei saa tulla tyhjiä hetkiä, jolloin hän ei pysy dokumentin mukana. Katsojan on saatava oikea määrä informaatiota oikealla hetkellä, jolloin myöskään kliimaksi ei saa olla liian aikaisin oikean rytmityksen kannalta ja käännekohtien on oltava oikeilla paikoillaan.

Päähenkilön esittämisessä on oltava myös tarkkana, etteivät itse dokumentin kirjoittajan tavoitteet ole liiaksi näkyvillä. Henkilökuvadokumentin tarkoitus on välittää henkilöstä kuva, ei kirjoittajasta, vaikka hänen kirjoittamansa runko ja näkökulma ovatkin tärkeitä.

2.1.5 Samaistuminen

Hyvä henkilö henkilökuvadokumenttiin on samaistuttava, sillä kaikki päähenkilöt ja usein myös sivuhenkilöt pyritään käsikirjoittamaan samaistuttavaksi katsojalle. Hyvälle elokuvalle ja tarinalle on ominaista, että sen hahmot ovat samaistuttavia. Samaistuminen on terminä meille varsin epämääräinen. Se tarkoittaa positiivisen samankaltaisuuden havaitsemista itsensä ja roolihahmon välillä.

Samaistuminen ei ole yksi jatkuva tila johon joudumme, vaan aktiivista aaltoliikettä, missä vuoroin etäännyttään ja lähennyttään hahmoa oman arvion perusteella (Pesonen 2002, 1)

Samaistumisella käsitellään tunteita. Katsojan itse täytyy heittäytyä elokuvan vietäväksi, että samaistuminen voi tapahtua. Samaistumisen kautta käsittelemme omia tunteitamme ja kokemuksiamme. Se antaa perspektiiviä omaan elämäämme. Voimme samaistua yhtä hyvin fiktiiviseen hahmoon kuin todelliseen. Henkilökuvadokumentissa on aina todellinen henkilö, vaikka dokumentti ei antaisikaan hänestä täysin faktaan perustuvaa kuvaa. Henkilö ei myöskään välttämättä ole enää elossa. Hän on saattanut elää kauempana historiassa eri vuosituhanella.

Miksi ihmiselle on kehittynyt kyky samaistua toiseen ihmiseen? Toisen huomioiminen on ollut jo alkuihmisellä hyvin vaistonvaraista. Älykkyyden ja sosiaalisten taitojen katsotaan olevan liitoksissa toisia kohtaan kehittyneen empatian ja sympatian johdosta. Samaistuminen on vahvistanut esimerkiksi lauman keskeisiä siteitä ja ohjannut huomioimaan muitakin kuin omia jälkeläisiä.

Samaistuttavan hahmon ei välttämättä tule olla edes moraalisesti hyvä. Ei välttämättä ainakaan tosielämämme moraaliin verraten. Jokaisella hahmolla ja tarinalla on oma moraalinsa. Tarinan dynamiikka sisältää näin ollen positiivisuutta sekä negatiivisuutta.

Jos tavoite on ryöstää pankki, positiivinen arvo tarkoittaa ryöstön onnistumista. Tahdomme sitä katsojana, vaikka tosielämässä pitäisimme moista täysin moraalittomana. (Pesonen 2002, 3)

Etsimme siis tietoisesti samaistuttavasta hahmosta samankaltaisuuksia. Voimme samaistua myös useisiin tarinassa esiintyviin henkilöihin. Arvioimme siis henkilöitä ja heidän suhdettaan meihin, sekä tekijöiden näkemyksiä maailmasta.

Michael Hauge itse pitää sympatian herättämistä roolihahmoa kohtaan tärkeimpänä tekijänä samastuttavuudessa. Tämä onnistuu Haugen mukaan parhaiten laittamalla roolihahmo ansaitsemattoman onnettomuuden uhriksi.

Ansaitsematon onnettomuus voi olla osa hahmon taustaa tai sitten väärä voi tapahtua elokuvan alussa - mitä pikemmin, sen parempi. (Pesonen 2002, 3)

Samaistumiseen vaikuttaa tietysti paljon itse katsoja, hänen ikänsä, kokemuksensa ja arvomaailmansa. Samaistumiseen vaikuttaa monen muun elokuvallisen tekijän lisäksi myös hahmon luoja näkemykset ja hahmon toteutus. Toinen saattaa kokea toisen hahmon voimakkaammin samastuttavana kuin toinen. Joku taas ei samaistu sellaiseen hahmoon ollenkaan, mitä toinen pitää erittäin samastuttavana.

3 ESIMERKKEJÄ HENKILÖKUVADOKUMENTEISTA

3.1 Aanutlaatusuus ja ajankohtaisuus vetoavat dokumenteissa

Valitsin esimerkeiksi kaksi ajankohtaista ja Suomessa menestynyttä henkilökuvadokumenttia, Piripäiväkirjan (2014) sekä Reindeerspotting- Pako Joulumaasta (2010). Lisäksi valitsin kansainvälisesti menestyneen ulkomaalaisen dokumentin Kumarè (2011), erilaiseksi esimerkiksi henkilökohtaisesta henkilökuvadokumentista. Tällöin dokumentin aihe on tekijälle henkilökohtainen ja tekijä itse ja hänelle henkilökohtaiset asiat esiintyvät siinä.

Valitsin Piripäiväkirjan ja Reindeerspottingin, koska niiden henkilöt ovat rohkeita olemaan omia itsejään dokumentissa ja kameroiden edessä, kuten omassakin henkilökuvadokumentissa Sade Kondelin esiintyy. Tätä on myös Kumarè, joka on sekä dokumenttinsa ohjaaja että päähenkilö.

Erilaisuuden ja aanutlaatusuuden esille tuominen ei ole helppoa ja se vaatii taitoa dokumentin toteuttajalta. Ne olivat myös suosituimpien ominaisuuksien joukossa kyselytutkimuksessani, missä käsiteltiin millaisia dokumenttihenkilöitä arvostetaan. Nimenomaan sellaiset henkilöt, jotka ovat ajankohtaisia ja aanutlaatusia, eli kokeneet sellaista mitä moni ei, olivat ihmisten suosikkeja. Käsittelemissäni dokumenteissa esiintyviä asioita, kuten huumeiden käyttö ja sen julkisesti esille tuominen, vale-minän luominen tekeytymällä joksikin mitä ei oikeasti ole sekä polyamorisuus ja sen esille tuominen mediassa ja politiikassa ovat kaikki melko erikoislaatusia kokemuksia. Niissä tulevat esille nimenomaan rohkeus, aanutlaatusuus ja erilaisuus.

YLE:n julkaisema kotimainen henkilökuvadokumentti *Piripäiväkirja* (2014) käsittelee hieman yli parikymppisen Pinjan huumeiden sekakäyttöä. Hänen äitinsä on ollut jo jonkin aikaa ilman huumeita, mutta teini-ikäisenä huumeiden käytön aloittanut Pinja jatkaa edelleen amfetamiinin käyttämisestä. Hänen arkeensa kuuluvat sotkuisat ihmissuhteet, rahahuolet ja kuolemanpelko.

Pinjan elämä on kuin sarja kaoottisia tapahtumia vailla suuntaa, vaikka taustalla kytee toivo paremmasta ja haaveissa siintää päihtetön elämä.

Pinja päätyi alun perin huumeiden käyttöön äitinsä kanssa, sillä hän koki näin saavansa äidiltä viimein huomiota, mikä oli jäänyt lapsena vähäiseksi. Dokumentin aikana Pinja menee katkaisuhuoltoon, jolloin hänen elämänsä paranee hetkellisesti. Hän nauttii selvinpäin olemisesta ja tapaa miehen, jonka kanssa solmii parisuhteen. Pinja kuitenkin sortuu huumeiden käyttöön uudelleen ja parisuhde kariutuu.

Piripäiväkirja muistuttaa erästä toista aikaisemmin ilmestynyttä kotimaista henkilökuvadokumenttia, nimeltä Reindeerspotting- Pako Joulumaasta (2010), joka samaten toi narkomaanisen elämän lähelle katsojaa. Dokumentin on ohjannut Joonas Neuvonen. Se kertoo nuoren Jani- nimisen narkomaani pojan elämästä 2000-luvulla Rovaniemellä. Dokumentissa Jani on 20-vuotias, mutta huumeet tulivat hänen elämäänsä jo 14-vuotiaana.

Reindeerspotting alkaa tilanteesta, jossa Jani etsii yöllä parkkipaikoilta autoa, mistä varastaa autostereot. Hän yrittää saada stereot myymällä saada maksettua amfetamiinipistoksensa. Reindeerspotting nosti merkitystään myös yhteiskunnallisissa aiheissa, sillä sen sanottiin tuovan esille, kuten Piripäiväkirjakin, vähemmistöjen ongelmia. Molemmilla dokumenteilla oli näin yhteiskunnallinen merkitys tärkeänä osana itse teemaa ja aihetta.

Piripäiväkirjassa on poikkeuksellista se, että elokuvassa on läsnä kahden sukupolven päihdeongelma, aikuisen ja hänen lapsensa. Lisäksi tekijät ovat voittaneet henkilöiden luottamuksen, sillä nämä kertovat kameralle hyvin henkilökohtaisista asioista.

Dokumenttien henkiöt on valittu tarkkaan aiheeseen sopivaksi. Aiheet käsittelevät esimerkiksi nuorisoa, vanhemman vastuuta, huumeita, nykypäivän arvomaailmoja, yhteiskuntaa sekä vähemmistöjä, kuten mielenterveysongelmaisia ja narkomaaneja. Niistä tekee helposti lähestyttävän niiden realistisuus ja ne ovat molemmat seurantadokumentteja. Dokumentin tekijät eivät siis vaikuta dokumentin tapahtumiin, vaan kuvaavat niitä sellaisenaan.

Dokumentin henkilöt ovat mielestäni onnistuneesti valittuja ja samaistuttavia, mistä kertoo myös dokumenttien suuri katsojamäärä Suomessa. Molemmat dokumenttien päähenkilöt ovat nuoria, huumeet jo hyvin aikaisin löytäneitä ja eksyksissä elämässään. Henkiöt täyttävät dokumentin tematiikan hyvin ja avaavat sitä katsojalle. Dokumentin aihe ja nimi herättää tunteita, dokumentti kuvailee ja kertoo millaisia huumeiden

käyttäjät ovat, kuinka he ovat päätyneet tällaiseen tilanteeseen ja millainen heidän maailmansa on.

Hyvin erilainen amerikkalainen henkilökuvadokumentti Kumarè (2011) käsittelee elokuvan itse ohjanneen ja elokuvassa esiintyvän miehen, Vikram Gandhin, muuttumista ihmisiä opettavaksi huijari-guruksi. Vikram yrittää saada ihmisiä kuuntelemaan ja noudattamaan oppejaan, tutkiakseen kuinka vaikeata tai helppoa guruna ja oppi-isänä oleminen on. Dokumentti on osittain seurantadokumentti, mutta Vikram vaikuttaa itse ohjaajana paljon tapahtumien kulkuun ja suuntaan. Kyse on henkilökohtaisesta henkilökuvadokumentista, sillä Vikram käsittelee itselleen tärkeitä aiheita ja laittaa henkilökohtaisen elämänsä mukaan dokumenttiin.

Dokumentissa tulee esiin paljon guru-kulttuuriin liittyviä seikkoja ja myös guruja seuraavien ihmisten kulttuuria. Itse dokumentti sijoittuu Yhdysvaltoihin, missä dokumentti seuraa kohderyhmän käytöstä ja dokumentin tekijän vuorovaikutusta, kun hän toimii oppilailleen opettajana. Kyseessä on siis osittain myös aiemmin esittämäni antropologinen ja kansatieteellinen dokumentti, sillä pohjana on tällöin tieteellinen tutkimuskäyttö, jolla pyritään näyttämään ja esittämään dokumentin kautta esimerkiksi kulttuuria ja rituaaleja. Dokumentissa näkyy tällöin myös osallistuva moodi, mikä perustuu vuorovaikutukseen, joka vallitsee kohde ja dokumentoijan välillä. Dokumenttielokuvan tekijä osallistuu tällöin tilanteisiin jollain tavalla itse, esimerkiksi provosoimalla tai haastatteleamalla kohdetta. (Aaltonen 2011, 27, 28.) Keskeistä osallistuvassa moodissa on itse dokumenttielokuvan tekoprosessi.

Sopiva henkilö henkilödokumenttiin voi siis olla myös itse dokumentin tekijä, jos hän kokee olevansa paras henkilö kertomaan omakohtaisista kokemuksistaan ja dokumenttinsa aiheesta ja temasta.

3.2 Esimerkki omasta henkilökuvadokumentista ja päähenkilön valinnasta

Valitsimme Nella Kondelinin kanssa dokumenttimme päähenkilöksi Sade Toivo Ilmari Kondelinin, koska hän oli lähtökohdiltaan mielenkiintoinen ja erityinen. Kondelin oli keskellä sukupuolenvaihtamisprosessia, polyamorisessa suhteessa ja ollut jo esillä julkisuudessa muutamia kertoja. Polyamorisessa suhteessa elävä tarkoittaa ihmistä, jolla on parisuhde useamman kuin yhden ihmisen kanssa samanaikaisesti. Polyamorisessa suhteessa elävät ovat naisia tai miehiä, joilla voi olla suhteita toisiin naisiin tai miehiin tai molempiin sukupuoliin yhtäaikaisesti. Kondelin toimi myös Vasemmisto nuorten jäsenenä ja kävi aktiivisesti heidän kokouksissaan.

Dokumenttimme Sade kertoo Sade Kondelinin rohkeudesta esiintyä julkisuudessa ja vaikuttaa politiikkaan. Ensimmäinen kuvauskerta sijoittui toukokuulle ja toinen syyskuulle 2014. Ensimmäinen kuvauskerta toteutettiin Helsingissä Vasemmistonuorten kokouksessa ja toinen Turussa hänen kotonaan. Molemmilla kerroilla haastattelimme Kondelinia muun muassa hänen esiintymisestään mediassa, toiminnastaan Vasemmisto nuorissa sekä opiskelustaan polyamoristen suhteiden ja seksuaalivähemmistöjen parissa.

Dokumenttimme on seurantadokumentti, sillä siinä seurataan tiettyä henkilöä tietyllä ajanjaksoilla. Seurantadokumentissa voi seurattavan ajan kesto olla mikä tahansa. Seurantadokumentti on dokumentti, jossa tapahtumat puhuvat puolestaan, ulkopuolista selostajan ääntä vältetään ja kerronta pyritään pitämään mahdollisimman suorana. (Aaltonen 2011, 21).

Dokumentissamme pyrimme sekä havainnoivaan että refleksiiviseen moodiin, eli samalla esittämään Kondelinin elämää sellaisena kuin se on esimerkiksi Vasemmisto nuorissa, mutta myös samalla osallistuimme tuomaan sanomaa esille haastatteleamalla häntä. Dokumentissa on myös hiukan poeettisen moodin piirteitä, sillä dokumentin edetessä esitämme haastattelujen ja kuvituskuvan välissä myös Kondelinin tekemiä runoja.

Dokumentin ideana ei ollut pelkästään tarkastella Kondelinia erikoisena persoonana harvinaisten aiheiden äärellä, vaan saada hänestä myös kokonainen kuva ihmisenä ja

saada esiin se voima, mikä sai hänet puhumaan ja vaikuttamaan mediassa sekä politiikassa.

KUVA 1. Sade Toivo Ilmari Kondelin

Toivoimme löytävämme henkilön, joka on avoin, hänellä on selkeitä ja ajankohtaisia mielipiteitä ja hän on hyvä puhumaan. Kondelin täytti nämä piirteet täydellisesti.

Itse en tietenkään voinut olla varma, täyttäisikö Sade Kondelin nämä hyvän dokumenttihenkilön ominaisuudet, mutta apua oli siitä, että työskentelykumppanini tunsi hänet entuudestaan. On hyvä, jos pystyy tietämään tai ottamaan selvää henkilöstä jotakin etukäteen. Se voi olla jopa erittäin hyödyksi ja merkitsevää, että henkilön kanssa käytävät haastattelut tuntuivat luonnollisemmilta ja rennommilta.

Sade Kondelin opiskelee yliopistossa sukupuolitutkimuksen tohtoritutkintoa sekä osallistunut ahkerasti monenlaiseen järjestötoimintaan. Häntä kiinnostaa erityisesti sukupuolen ja seksuaalisuuden monipuolisuuden kysymykset sekä maatalouspolitiikka. Hänelle taloudellinen ja sosiaalinen tasa-arvo on tärkeintä, eikä hän erottaisi niitä toisistaan, sillä hänen mielestään vähemmistöryhmään kuuluvat kysymykset vaikuttavat taloustilanteeseen ja taloustilanne vaikuttaa heihin suhtautumiseen.

Vasemmistonuoret ovat Kondelinin mukaan punavihreäpoliittinen nuorisjärjestö, jonka arvoihin kuuluu sosialismi, feminismi sekä ympäristöaate.

Sade Kondelin oli dokumentin kannalta hyvä monessa suhteessa. Hän on samaistuttava, koska hänen arvonsa ja asenteensa tukevat Vasemmiston nuorten kautta niin sanotusti hyviä, puhtaita ja vähemmistöjä, kuten nuorten, naisten ja vanhusten oikeuksia tukevia. Toivomme katsojan kiinnostuvan Sateen hyvistä pyrkimyksistä parantaa maailmaa ja jakaa tietoa muun muassa polyamorista suhteista ja omasta elämästään sen parissa. Sade toimii ikään kuin väylänä ja saattajana katsojalle hänelle mahdollisiin vieraisiin ja tuntemattomiin aiheisiin. Tämä juuri on mielestämme Sateen tärkein tehtävä päähenkilönä henkilökuvadokumentissamme.

3.2.2 Esimerkki oman henkilökuvadokumentin suunnittelusta ja toteutuksesta

Henkilökuvadokumenttimme suunnittelu alkoi huolellisesta pohdinnasta. Henkilökuvadokumentin suunnitteluvaiheessa pohdimme muun muassa mistä haluamme dokumenttimme kertovan sekä mikä on tekijöinä suhteemme dokumentin aiheeseen. Aiheeksemme ja osittain teemaksikin valitsimme rohkeuden, eli henkilön vahvuuden olla oma itsensä ja tehdä jotakin hänelle merkitsevää. Aihe oli meille läheinen, koska olemme vielä tekijöinä itsekkin melko kokemattomia, mutta innokkaina kokeilemaan ja testaamaan henkilökuvadokumentin tekoa ensi kertaa. Rajasimme aiheemme tarkasti kuitenkin siten, ettemme halua Kondelinista liian suurta ihmettelyn kohdetta, vaan jakaa hänestä samaistuttavan ja realistisen kuvan korostamatta liikaa hänen erityispiirteitään.

Toiseksi mietimme, miksi juuri tällainen dokumentti kannattaisi tehdä ja kenelle se olisi tarkoitettu. Pohdimme tämän olevan sopiva dokumentti esimerkiksi nuorille, ja itseään vielä etsiville nuorille aikuisille, jotka miettivät mihin suuntaan lähteä elämässään ja olisiko rohkeutta lähteä siihen suuntaan omin voimin. Dokumentin tarkoituksena on tietyllä tapaa rohkaista ja herättää ajatuksia dokumentin päähenkilön rohkeuden kautta.

Seuraavaksi mietimme tyyliä, johon valikoimme dokumenttilajeista seurantadokumentin, missä seurataan siis tässä ajassa tapahtuvaa henkilöä, sekä osittain poeettisen, refleksiivisen sekä havannoivan moodin. Pyrimme siis esittämään

Kondelinin elämää sellaisena kuin se on, mutta myös tuomaan teemaamme ja aiheitamme esille haastatteleamalla ja olemalla vuorovaikutuksessa hänen kanssaan. Kondelinin runot taas toivat poeettisuutta mukaan. Ne antavat myös katsojalle tietynlaisen hengähdystauon informaation välissä.

Arvioimme dokumentin kestoksi noin kymmenestä viiteentoista minuuttiin. Pidempään dokumenttiin tiesimme aikamme ja mahdollisuuksiemme olevan liian rajalliset. On hyvä rajata aika toteutukselle ja suunnittelulle tarkaan, sillä dokumenteista voi tehdä myös erittäin pitkiä ja niiden suunnitteluvaiheetkin voivat kestää vuosia.

Keskeisin ja ehkä vaikein pohdinnamme asia oli, missä asiassa, tapahtumassa ja tilanteessa aiheemme ilmenisi parhaiten. Koettuamme Sade Kondelinin sopivaksi henkilöksemme, aloimme pohtia missä ja miten häntä kannattaisi kuvata, jotta aihe tulisi parhaiten esille. Koimme sen paikan olevan hänen toimintapaikkansa Vasemmisto nuorissa sekä hänen kotinsa, koska ne ilmensivät hänen persoonallisuuttaan hyvin sekä toivat esiin hänen oman itsensä, että toiminnallisen puolen.

Teimme kaksi kuvaus kertaa, toisen Turkuun Kondelinin asuinpaikkaan ja toisen Helsingin Vasemmistonuorten kokoukseen. Halusimme kuvauksissa olla muokkaamatta ympäristöä. Haastattelimme kuitenkin Kondelinia hänen kotonaan ja Vasemmistonuorten kahvittelassa, jolloin esitimme hänelle aiheeseen ohjailevia kysymyksiä, joten näin ollen tekijällinen otteemme näkyi ja vaikutti dokumenttielokuvaan ja sen teemaan.

Saimme mielestämme hyvin säilytettyä henkilössä haluamamme realismisuuden ja luonnollisuuden ja pysyimme hyvin haluamassamme teemassa ja aiheessa. Pyrimme tekemään tilanteet mukaviksi haastateltavalle kuvaamalla hänelle tutuissa ympäristöissä.

Leikkausvaiheessa pysyimme kronologisessa etenemisjärjestyksessä, mikä sopi dokumentin realistiseen teemaan ja sen kulkuun. Dokumenttimme sisälsi paljon puhetta, joten yritimme pilkkoa sen helposti ymmärrettäviksi kokonaisuuksiksi tarjoten katsojalle välistä hengähdystaukoja, sillä informaatiota tulee kerralla paljon ja nopeasti. Sade oli nopea ja hyvä puhuja, hän ei juurikaan takellellut puhuessaan ja käytti hyvää ja selkeää kieltä.

4 AINEISTON KERÄYS JA KUINKA TOTEUTIN TUTKIMUKSET

4.1 Kyselytutkimusten toteutus

Halusin selvittää erillisillä kyselytutkimuksilla, millaisia dokumentteja ihmiset mielellään katsovat ja millaisista henkilöistä he pitävät henkilökuvadokumenteissa. Mielestäni puolueettomalla tutkimuksella saisin totuudenmukaisen kuvan tämänhetkisistä mieltymyksistä henkilödokumentteihin, että niissä esiintyviin henkilöihin ja se sopisi hyvin opinnäytetyöhöni. Minua kiinnosti aihe henkilökohtaisesti ja halusin myös kehittää itseäni tulevaisuudessa dokumentaristina, sekä jakaa opinnäytetyössäni informaatiota parempien henkilökuvadokumenttien toteuttamiseksi ja kiinnostavan aiheen ja henkilön löytämiseksi dokumentteihin.

Kohderyhmäksi valitsin 20-30-vuotiaat aikuiset, koska tutkimuksen kannalta se olisi mielestäni suurin dokumentteja aktiivisesti seuraava joukko. Kohderyhmäni myös hyödyntää sosiaalista mediaa aktiivisesti ja pystyin jakamaan heille tutkimustani sitä kautta. En ottanut kyselytutkimukseeni vartavasten paljon dokumentteja katsovia henkilöitä, vaan mukaan toivoin myös ihmisiä, jotka katsovat niitä vain silloin tällöin. Toivoin saavani laajasti erilaisia vastauksia.

Päädyn käyttämään kyselytutkimukseni välineenä internetiä ja mahdollisimman yksinkertaista vaihtoehtopalkkista kyselytutkimusta. Tämä siksi, että tarvitsin vastauksia lyhyellä aikavälillä sekä tiesin saavani vastauksia eniten, kun kyselytutkimus olisi lyhyt, ytimekäs, helppo ymmärtää ja helposti tavoitettava. Internetin kautta kyselytutkimusta oli helppo linkittää useille alustoille ja palstoille.

Selvitin mielipidekyselyllä, millaisista henkilökuvadokumenteista nuoret aikuiset (20-30-vuotiaat) olivat eniten kiinnostuneita. Toteutin tutkimuksen surveymonkey.com:in tarjoamalla kyselytutkimusohjelmalla. Käytin paljon apuna Facebookin keskustelualustoja ja tuttavapiiriäni. Osa vastanneista on muun muassa Tampereen ammattikorkeakoulun käsikirjoituksen ja kuvallisen ilmaisun opiskelijoita, joiden tiesin valmiiksi katsovan paljon dokumentteja ja omaavan niistä mielipiteitä. Loput vastaajista olivat tuttaviani, nuoria aikuisia, joiden ikä on väliltä 20-30-vuotta.

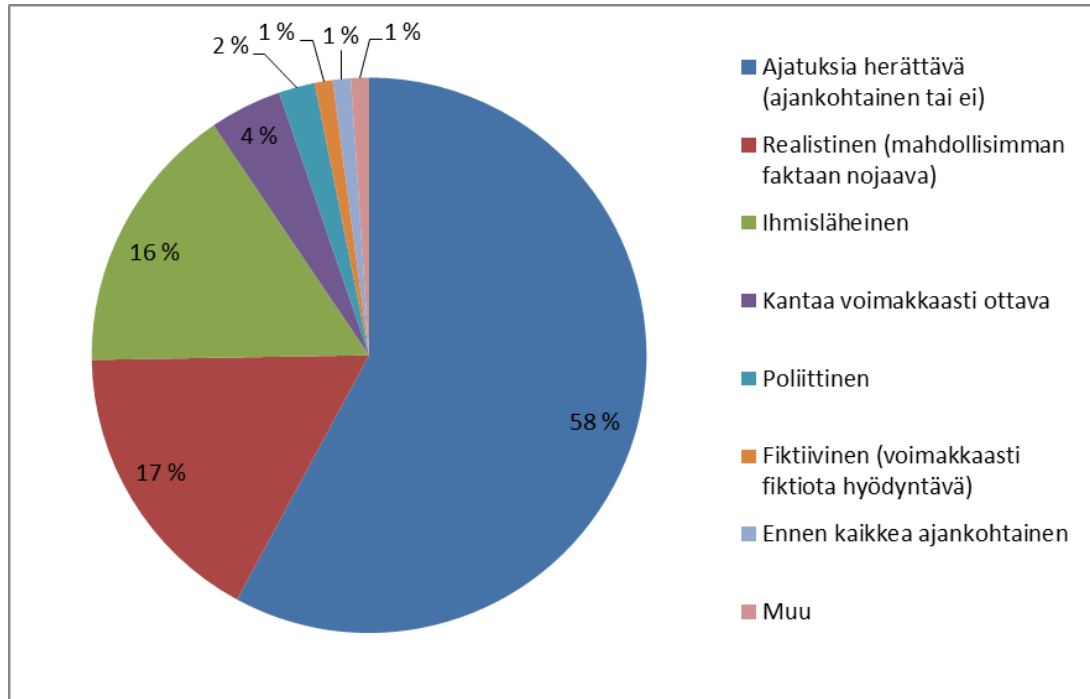
Ensimmäisessä kyselytutkimuksessa käsittelen millainen on hyvä henkilökuvadokumentti. Pyrin laatimaan dokumenttielokuvista selkeät erottelevat vastausvaihtoehdot, sillä henkilökuvadokumentteja on lähes yhtä monta erilaista kuin on niiden tekijöitäkin. Mielestäni erottelevia ominaisuuksia olivat esimerkiksi realismi, fiktiivisyys, ajankohtaisuus, poliittisuus ja ihmissläheisyys. Erittelin vielä joukkoon kantaa ottavuuden sekä sen, herättääkö dokumentti ajatuksia, oli ajankohtainen aihe tai ei. Poliittisuus ja kantaa ottavuus ovat lähellä toisiaan, mutta niissä on kuitenkin selkeä ero. Poliittisuus liittyy vain politiikkaa käsitteleviin dokumenttielokuviin ja kantaa ottavuus voi liittyä myös esimerkiksi päähenkilön kyvyistä ottaa kantaa.

Toisessa kyselytutkimuksessani käsittelin sitä, millainen henkilö henkilökuvadokumentissa olisi ihmisistä mieluisa ja kiinnostava. Halusin koota vastausvaihtoehtoihin selviä eroja tutkimuksen selkiyttämiseksi. Valitsin lopulta ominaisuuksiksi ainutlaatuisuuden, kiinnostavuuden, avoimuuden, humoristisuuden ja tunteita herättävyyden ja samaistuttavuuden. Ainutlaatuinen käsitti henkilöä, joka on kokenut jotakin sellaista, mitä moni muu ei. Kiinnostavaan henkilöön määrittelin kantaa ottavuuden ja ajankohtaisuuden. Avoimuus käsitti rehellistä henkilöä, joka kertoo paljon erilaisia asioita itsestään. Humoristisuus käsittää henkilön koomisuuden ja humorististen aiheiden ja teemojen esille tuomisen. Tunteita herättävyys ja samaistuvuus käsitti henkilöä, johon katsojan on helppo kokea yhtäläisyyttä ja saada voimakkaita tunteita.

Kyselytutkimuksiin vastasi yhteensä sata 20-30-vuotiasta aikuista. Kyselytutkimuksen toteuttamiseen käytin muutamia päiviä ja itse kyselyn vastaamisaika oli noin kaksi kuukautta. Mielestäni valitsemani vastausvaihtoehdot olivat suhteellisen hyviä, mutta ehkä myös hitusen ympäröityjä. Esimerkiksi tunteita herättävä ja samaistuttava voidaan katsoa myös vähän käsi kädessä kulkeväksi ominaisuudeksi kuin esimerkiksi avoin ja kiinnostava puhuttaessa dokumenttihenkilöstä. Dokumentteja on vaikea lokeroida ja ne usein edustavat monia eri tyypeistä, jotka valitsin vastausvaihtoehtoihin. Samaten ikäryhmän valinnassa kattavimman käsityksen dokumentin katsojista olisi ollut saada kohderyhmä ikähaarukasta 20-60-vuotiaat, mutta se olisi vaatinut paljon laajemman tutkimuksen ja pidemmällä aikataululla. Toisaalta olen tyytyväinen tutkimuksen selkeyteen ja ymmärrettävyyteen, sillä se poiki nopeasti vastauksia aikataulullisesti.

4.2 Mieliopidekysely millainen on hyvä henkilökuvadokumentti

Selvitin mieliopidekyselyllä, millaisista dokumenteista suomalaiset aikuiset (20-30-vuotiaat) olivat eniten kiinnostuneita.

KUVIO 1. Diagrammi ihmisten mieliopiteistä, millainen henkilökuvadokumentti on heistä mielenkiintoisin.

Oli mielenkiintoista huomata, että kyselytutkimukseeni vastanneet olivat eniten kiinnostuneita ajatuksia herättävistä dokumenteista, oli aihe ajankohtainen tai ei. Tämä mielenkiintoista siksi, että useimmiten ihmiset ovat kiinnostuneita asioista, jotka ovat pinnalla ja hyvin näkyvillä yhteiskunnassa sillä hetkellä ja lähellä heidän omaa arkeaan ja elämäänsä, esimerkiksi mediassa.

Oli mielestäni myös merkittävää, että realistisemmat dokumentit vetävät paljon enemmän kiinnostusta kuin fiktiiviset. Ehkä dokumentteja katsotaankin juuri niiden totuusperäisyyden vuoksi, enemmän kuin viihteen ja katsomiselämyksen. Dokumentin suosiota kasvatti myös ihmisläheisyys sekä myös hitusen kantaaottavuus.

Poliittiset dokumentit eivät myöskään olleet niin suuressa suosiossa. Mietin, olisiko tulos erilainen, jos se toteutettaisiin jossakin toisessa maassa ja kulttuurissa kuin

Suomessa. Onko mahdollisesti kiinnostus politiikkaan laskenut vai onko se pitkään jo ollut tätä luokkaa poliittisten dokumenttien kohdalla?

Suurin osa ihmisistä, noin 58 prosenttia, oli sitä mieltä, että hyvän henkilökuvadokumentin tulee olla ennen kaikkea ajatuksia herättävä, oli se ajankohtainen tai ei. Yli puolet vastanneista tuki kiinnostumistaan tällaista dokumenttia kohtaan.

Toiseksi eniten eli noin 17 prosenttia vastaajista on kiinnostunut mahdollisimman realistisista eli faktaan perustuvista dokumenteista. Realistiset dokumentit nojaavat voimakkaasti totuuteen, eivätkä käytä fiktiota tehokeinona ollenkaan tai juuri ollenkaan. Realistisen dokumentin määrittelen dokumentiksi, joka ei esimerkiksi kaunistele tai muilla tavoin yritä muokata dokumentissa esiintyviä tapahtumia tai henkilöitä tai heidän elämäänsä katsojalle. Usein dokumentteja käsitellään juuri siitä syystä, että katsomiskokemus olisi mielenkiintoisempi ja elämyksellisempi.

Kolmanneksi eniten vastaajista, noin 16 prosenttia, on kiinnostunut ihmisläheisistä dokumenteista. Ihmisläheisellä määrittelen dokumentin sellaiseksi, joka ottaa tarkasteltavakseen ihmisen kokonaisuutena ja käsittelee henkilökohtaisia asioita liittyen ihmiseen tai ihmisiin. Tällainen ominaisuus liittyy usein läheisesti juuri henkilökuvadokumentteihin.

Neljänneksi eniten oltiin kiinnostuttu voimakkaasti kantaa ottavista dokumenteista. Heitä olivat 4 prosenttia vastaajista. Voimakkaasti kantaa ottavissa dokumenteissa on se uhka, että ne saattavat muunnella totuutta ja todellisuutta katsojalle dokumentissa sellaiseksi, että se saa propagandamaisia piirteitä. Propaganda on aatteen tai opin järjestelmällistä levitystä, jolla pyritään muokkaamaan mielipidettä. Propaganda on tavoitteellista, harkittua ja järjestelmällistä pyrkimystä manipuloida viestin vastaanottajien uskoja, asenteita tai tekoja. Propaganda voi koostua faktoista, väitteistä, huhuista, puolitotuuksista tai valheista. Se voi olla muodoltaan sanallista tai eri tavoin visuaalista ja erityisesti dokumenteissa hyödynnetään tietysti ihmisten ja kuvien merkitystä ja miltä ne näyttävät visuaalisena voimana.

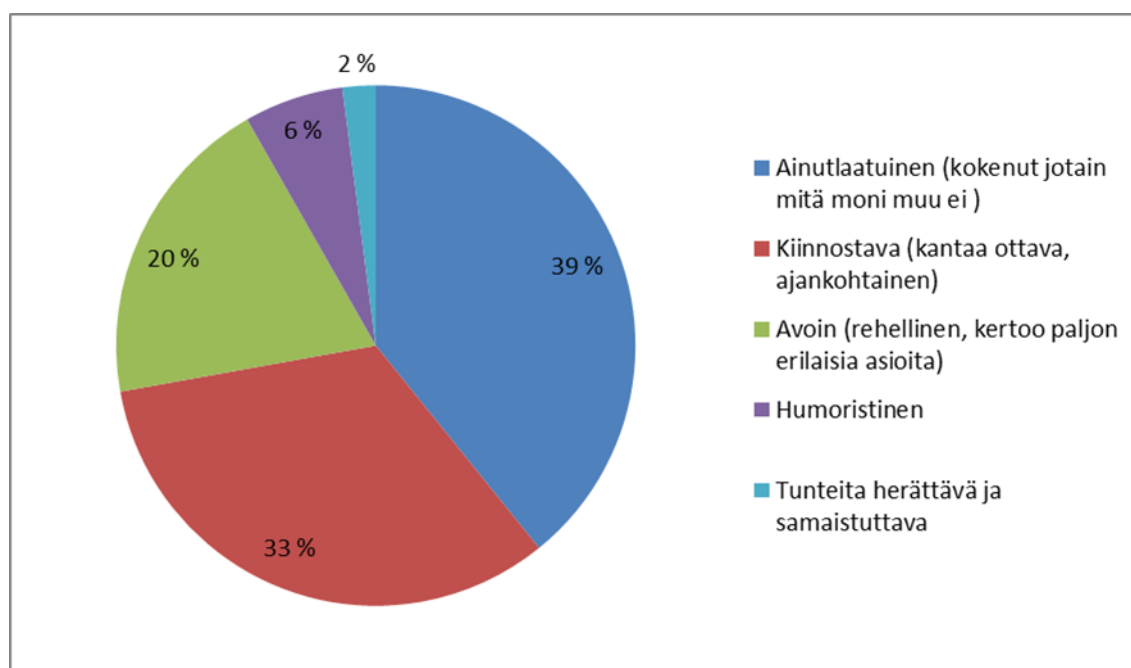
Viidenneksi eniten oltiin kiinnostuttu poliittisista dokumenteista. Heitä oli 2 prosenttia vastaajista. Poliittinen dokumentti nojaa vahvasti politiikkaan ja siihen liittyviin

asioihin. Se ei kuitenkaan saa olla liian kantaottava, vaan enemmän tiedottava ja aihetta käsittelevä.

Vähiten oltiin kiinnostuttu ennen kaikkea ajankohtaisista ja fiktiivisistä dokumenteista. Niitä oli kannattanut molempia vain 1 prosenttia vastaajista. Ajankohtainen dokumentti nojaa eniten tähän hetkeen ja vastikään pinnalla olevien asioiden käsittelyyn esimerkiksi mediassa. Fiktiivinen dokumentti sisältää paljon fiktiivisillä keinoilla korostettuja ja muokattuja kohtauksia, eli dokumentti ei perustu täysin faktaan, vaikka jokaisessa dokumentissa on todellisuuden nojaava pohja.

4.2.2 Mielpidekysely sopivasta henkilöstä henkilökuvadokumenttiin

Selvitin mielpidekyselyllä, millaisista dokumenttihenkilöistä aikuiset (20-30-vuotiaat) olivat eniten kiinnostuneita.

KUVIO 1. Tutkimus diagrammi kiinnostavista dokumenttihenkilöistä

Mielenkiintoista oli se, että enemmän kiinnostivat sellaiset henkilökuvadokumenttihenkilöt, jotka olivat kokeneet jotakin hyvin erityislaatuista, kuin sellaiset, jotka olivat esimerkiksi hyviä puhumaan ja avoimia. Myös tässä kyselytutkimuksessa kiinnostusta henkilöön, kuten aikaisemmassa dokumentteihin, lisäsi yllättäen myös kantaottavuus, mutta myös henkilön kyky keskittyä ajankohtaisiin

asioihin. Ajankohtaisuus ei saanut yhtä suurta kannatusta dokumentin teeman ja aiheen kohdalla, mutta ilmeisesti sen kiinnostuttavuus pureutuu enemmän henkilöihin itseensä.

Vastaajista 39 prosenttia oli kiinnostuneita sellaisista henkilökuvadokumentti henkilöistä, jotka olivat kokeneet jotakin ainutlaatuista tai sellaisia asioita, mitä moni muu ei. Erikoislaatusuus siis herättää kiinnostusta ja mahdollisesti kysymyksiä katsojassa, kuten esimerkiksi: Millainen tuo ihminen on, millaista hänen elämänsä on ja miten hänestä on tullut sellainen kuin hän on?

Toiseksi eniten kiinnostusta, noin 33 prosenttia vastaajissa herätti yksinkertaisesti yleinen kiinnostavuus, jonka määrittelin henkilöksi, joka ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin ja on hyvä puhumaan. Tämä oli mielestäni mielenkiintoista, koska aikaisemmin kyselytutkimuksessa mielenkiintoisista henkilökuvadokumenteista ajankohtaisuus ei ollut suosittu tema. Ehkäpä se juuri siksi keskittyy enemmän henkilökuvadokumentin henkilöön, kuin itse tematiikkaan dokumentissa.

Vastaajista 20 prosenttia oli kiinnostunut avoimesta ja rehellisestä henkilöstä henkilökuvadokumentissa, vaikka kaikki henkilön kertomat asiat eivät olisi yhtä mielenkiintoisia kuin toiset. Tällaisella henkilöllä tarkoitin ihmistä, joka kertoo paljon erilaisia asioita ja tiuhaan, eksyy jopa syrjäpoluille aiheestaan välillä, mutta ehkäpä tämä juuri saa katsojan kiinnostumaan hänen persoonallisuudestaan ja inhimillisyydestään.

Humoristisuus sai vain vähän mielenkiintoa, vain 6 prosenttia vastaajista kannatti sitä, mikä oli mielestäni sinänsä erikoista. Humoristisuudella käsittelin ihmistä, joka keskittyy hauskuuteen ja huvittuneisuuden luomiseen kertoessaan esimerkiksi elämästään ja sen kulusta. Huumori on kuitenkin vaikuttava ja kiinnostusta herättävä elementti, mutta ehkäpä se tosiaan on vain elementti, joka liikkakäytettynä aiheuttaa katsojassa lähinnä kyllästymistä tai jopa ärsyyntymistä.

Tunteita herättävä ja helposti samaistuttava piirre päähenkilössä sai 2 prosenttia vastaajista puolelleen. Tunteita herättävä saa katsojan reagoimaan voimakkaasti kertomaansa, mahdollisesti keskittymällä traagisiin ja voimakkaasti iloa ja surua aiheuttaviin tapahtumiin. Samaistuttavuus on sinänsä kaikissa henkilökuvadokumentin henkilöissä yhteinen asia, mutta erityisen onnistunut henkilö on hyvin samaistuttava.

Tutkimus antoi selkeän, mutta ehkä hiukan yksipuolisen kuvan katsojien mieltymyksistä, sillä kyselytutkimus ei paljasta laajemmin minkätyylisiin dokumentteihin katsomismieltymys mukautuu henkilökuvadokumenttien lisäksi.

5 POHDINTA

Ainoata oikeaa henkilötyyppiä henkilökuvadokumentteihin ei ole olemassakaan. Erilaiset ihmiset sopivat erilaisiin dokumentteihin. Ajankohtaisiin asioihin kantaa ottavaan dokumenttiin sopii esimerkiksi asian äärellä työskentelevä ja tutkiva ihminen. Historiadokumenttiin sopii historiassa merkittäviä tehnyt ihminen tai ihmiset ja niin edelleen. Kuitenkaan joka ikinen ihminen ei sovi henkilökuvadokumenttiin. Dokumenttiin osallistuvalla on oltava tietynlaista halua tulla kuulluksi ja kuvatuksi kameran edessä. Hänen tulee myös mahdollisesti suhtautua välillä kameraan kuin sitä ei olisi, jos dokumentti on esimerkiksi hyvin havainnoiva, eikä henkilön elämää haluta millään tavalla häiritä tai muuttaa kuvauksilla. Toisinsanoen siitä halutaan jakaa katsojalle mahdollisimman realistinen kuva.

Teettämilläni kyselytutkimuksilla sain mielestäni hyvin avattua sitä, millaisia henkilökuvadokumentteja 20-30 vuotiaat katsovan nykypäivänä Suomessa ja millaisia henkilökuvadokumentti henkilöitä he pitävät mielenkiintoisina ja hyvinä. Ihmiset pitivät erityisesti ainutlaatuisista dokumentti henkilöistä ja ajatuksia herättävistä dokumenteista. Henkilöissä arvostettiin myös avoimuutta ja ajankohtaisuutta. Näen kyselytutkimuksissani silti parantamisen varaa, kuten laajempi kohderyhmä ja ehkä turhankin samankaltaiset vastausvaihtoehdot, vaikka dokumentteja onkin vaikea lokeroida eri tyyppeihin niiden erikoisuuden ja monipuolisuuden takia. Vastausten määrään olen toisaalta erittäin tyytyväinen sekä kyselytutkimuksen aikataulutukseen.

Kyselytutkimuksissa jäi mielenkiintoiseksi se, että dokumenttielokuvan henkilöissä arvostettiin ajankohtaisuutta, mutta itse dokumentin ominaisuutena ei, kun kyse oli ennen kaikkea ajankohtaisista dokumenteista. Dokumenteissa ykköspaikalle pääsivät realistiset ja ajatuksia herättävät dokumentit, olivat ne ajankohtaisia tai eivät. Henkilöiden ominaisuudet ovat ehkä siksi niin päinvastaisia, että dokumentit muodostuvat paljon henkilöistään ja henkilö vaikuttaa vahvasti millainen dokumentti on. Siksi esimerkiksi dokumentilta odotetaan sen herättävän ajatuksia aiheellaan, mutta henkilö voi olla dokumentissa ajankohtainen, esimerkiksi politiikassa tai mediassa esillä ollut henkilö.

Realistisuus ja faktapohjainen aineisto dokumenteissa oli selvästi fiktiivistä toivotumpaa. Ehkäpä siksi, että näemme paljon muutenkin fiktiivisiä elokuvia ja

ohjelmia ja haluamme säilyttää dokumentit aitoina, omaa elämäämme ja historiaamme kuvaavina teoksina.

Kantaa ottavuus ja poliittisuus eivät myöskään olleet vahvoilla. Ihmisläheisyys oli tärkeämpää dokumenteissa kuin niiden poliittinen ja mielipiteellinen vaikutus. Tämä voi kuitenkin olla myös kulttuurillinen seikka ja tietyllä lailla ajankohtakin vaikuttaa dokumenttien tyyleihin ja minkälaisia niistä tehdään. Esimerkiksi maissa, missä soditaan on melko selvää, että siellä tuotetaan paljon poliittisia ja propagandaa sisältäviä dokumentteja.

Ainutlaatuisuus ja kiinnostavuus olivat henkilön ominaisuuksista tärkeimpiä henkilökuvadokumenteissa. Kiinnostavuuteen kytkeytyi myös ajankohtaisuus ja kantaottavuus. Jälleen kerran henkilöltä odotetaan eri asioita kuin dokumentin teemalta. Henkilöltä toivotaan dokumenteissa myös kantaottavuutta. Ainutlaatuisuuden määritelmä on hankala, mutta sen arvoksi voisi määritellä ihmisen, joka on kokenut jotain mitä moni muu ei. Sen suosio on ehkä ymmärrettävää sen vuoksi, että ihmisiä kiinnostaa luonnostaan kaikki uusi ja erilainen ja he ovat luonnostaan uteliaita.

Omassa henkilökuvadokumentissamme tähtäsimme henkilöön ja aihepiiriin, jossa päähenkilö olisi nimenomaan kiinnostava ja erilainen. Tutkimukseni tukee tuloksia mielenkiinnista erilaisuuteen ja ainutlaatuisuuteen, joten henkilökuvadokumenttini henkilö pitäisi olla vähintään mielenkiintoa herättävä useimpien kyselyyn vastanneiden mielestä. Sade Kondelin on kokenut sukupuolenvaihdosprosessin, elää polyamorisessa suhteessa useamman kumppanin kanssa sekä osallistuu aktiivisesti politiikkaan, eikä pelkää esitellä mielipiteitään mediallekin. Sade Kondelin on samaistuttava ja osaa perustella hyvin mielipiteensä. Hänen minäkuvansa ei jää katsojalle epäselväksi. Mielestäni henkilökuvadokumenttimme onnistui hyvin aikataulun ja resurssien puitteissa, mutta jatkossa haluaisin parantaa huolellisuutta ja laajentaa kuvauspaikkoja sekä tuoda mukaan useampia henkilöitä, kuten päähenkilön tuttuja ja perheenjäseniä. Olisi mielenkiintoista myös toteuttaa pitempiä esimerkiksi puolen tunnin mittaisia dokumentteja, missä sanoma ja henkilön luonne pääsevät vielä enemmän oikeuksiinsa.

LÄHTEET

Aaltonen, J. 2002. Käsikirjoittajan työkalut. Audiovisuaalisen käsikirjoituksen tekijän opas. Tampere: Tammer-paino Oy.

Aaltonen, J. 2011. Seikkailu todellisuuteen. Dokumenttielokuvan tekijän opas. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Aaltonen, J. 2006. Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa. Dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Docpoint opetusmateriaalit. 2012. Mikä on dokumenttielokuva? Luettu 8.9.2014.
http://www.docpoint.info/sites/default/files/mika_on_dokumenttielokuva_update.pdf

Kinnunen, K. 2011. Suomen Kuvalehti. Reindeerspotting: Näin kohuttu kotimainen huume-elokuva syntyi. Luettu 8.9.2014
<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/reindeerspotting-nain-kohuttu-kotimainen-huume-elokuva-syntyi/>

Koiso-Kanttila, V. 2003. Guerilla Films opetusmateriaalit. Dokumenttielokuvan ohjaus. Luettu 8.9.2012.
http://www.guerillafilms.fi/pdfs/dokumenttielokuvan_ohjaus.pdf?lan=finnish

[Kurikka, M. 2014. Yle.fi. Artikkelit. Huumeet yhdistivät äidin ja tyttären. Luettu 8.12.2014](http://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/08/26/huumeet-yhdistivat-aidin-ja-tyttaren#)
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/08/26/huumeet-yhdistivat-aidin-ja-tyttaren#>

Metropolis Helsinki. 2009. Oppimateriaali. Luettu 8.12.2014.
https://wiki.metropolia.fi/download/.../DOC01_kysymyksiä_moodit.ppt

Pesonen, P. 2002. Toisen housuissa. Elokuvantaju. Luettu 3.9.2013.
http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/kasikirjoitus/artikkelit/pesonen_toisen_housuissa.jsp.

Rosenthal, A. 2002. Writing, directing, and producing documentary films and videos. Third edition. Carbondale: Southern Illinois University Press.

Webster, J. 1996. Dokumenttielokuvan käsikirjoittamisesta. Elokuvantaju. Luettu 16.9.2014.
http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/kasikirjoitus/artikkelit/webster_dokumenttielokuvan.jsp

Lähteinä käytetyt dokumenttielokuvat:

Kumarè. Yhdysvallat 2011. Ohjaus: Vikram Gandhi. Tuotanto: Kino International. Internet Movie Database.
www.imdb.com

Reindeerspotting (Pako Joulumaasta). Suomi 2010. Ohjaus: Joonas Neuvonen. Tuotanto: Bronson Club. Internet Movie Database.
www.imdb.com

Piripäiväkirja. Suomi 2014. Ohjaus: Marja Kurikka. Tuotanto: YLE. Internet Movie Database.
www.imdb.com